

УДК 370.421:656.071(045)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО – ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ІНЖЕНЕРІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

В.Г.Фотинюк

***Анотація.** В статті визначені основні напрями вирішення проблеми оптимізації процесу професійно-прикладної фізичної підготовки з врахуванням типологічних властивостей майбутньої трудової діяльності фахівців авіаційної галузі.*

***Ключові слова:** професійно-прикладна фізична підготовка, напрям підготовки, авіація і космонавтика.*

***Аннотация.** В статье определены основные направления решения проблемы оптимизации процесса профессионально-прикладной физической подготовки с учетом типологических свойств будущей трудовой деятельности специалистов авиационной отрасли.*

***Ключевые слова:** профессионально-прикладная физическая подготовка, направление подготовки, авиация и космонавтика.*

***Abstract.** In this article the main solutions to the problems of optimizing the process of professional-applied physical training with regard to the typological properties of future employment specialists of the aviation industry.*

***Key words:** professional-applied physical training, the direction of training, aviation and astronautics.*

Актуальність теми. В умовах нестабільної економічної, політичної та соціальної ситуації в Україні постійних змін зазнають вимоги, що висуваються до фахівців напряму „Авіація та космонавтика”. Сьогодні вони повинні володіти не тільки ґрунтовними знаннями в галузі своєї професійної діяльності, вміннями застосовувати їх на практиці, а й добре розвиненими професійно значущими особистісними якостями, такими, як активність, мобільність, креативність, гнучкість, комунікабельність, формуванню яких значною мірою сприяє професійно орієнтована фізична підготовка в умовах ВНЗ. Розвиненість фахово важливих якостей спеціаліста авіаційної галузі є передумовою його соціальної та професійної активності, високого рівня конкурентоздатності при працевлаштуванні.

Професійно – прикладна фізична підготовка у ВНЗ є складовою фахової підготовки студентів, вона дозволяє розвинути провідні фізичні якості, рухові вміння, навички і функції організму, сприяючи більш успішному оволодінню професією і подальшому в ній вдосконаленню.

Метою даної статті є: обґрунтування сутності, мети, завдань, засобів та принципів професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) майбутніх інженерів авіаційної галузі.

Проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки були предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: на рівні учнів системи профтехосвіти (В.Кабачков, С.Полієвський, А.Пашин, П.Іонов, Л.Сухарева, М.Ковінько); студентів аграрних вищих навчальних закладів (В.Ільїніч, Ю.Поздняков, М.Хома, Н.Сторчевий); студентів педагогічних вищих навчальних закладів (У.Ібрагімов, М.Жукова, Б.Шиян, О.Коломийцева, Н.Мацкевич, І.Чабан, А.Пашенков); студентів вищих навчальних закладів фізичної культури (В.Корецький, О.Кривчикова, Є.Кузьмічова, С.Філь); студентів вищих навчальних закладів хімічного напряму (В.Наскалов, Р.Раєвський, В.Калугін); студентів вищих навчальних закладів технічного напряму (Р.Раєвський, І.Ігнатов, Ю.Полухін, В.Філінков, С.Халайджі, Р.Римик, О.Церковна, Н.Борейко, В.Хомич); геологічного та гірничого напрямів (В.Титов, Л.Сенюшкіна, Г.Руденко); майбутніх рятувальників (С.Брандіс, Ю.Суслов, С.Полієвський, В.Дворніков, С.Канішевський); майбутніх фахівців правоохоронних органів (В.Яншин, В.Міленін, А.Кустов, Г.Ямалетдінова, А.Лушак, О.Зарічанський, О.Івлєв); студентів морських закладів освіти (А.Кандауров, Е.Полухін, Є.Мінін, М.Щодро, Р.Раєвський, О.Підлісний); студентів медичного ВНЗ (Е.Гук, Г.Кущенко, А.Дяченко, В.Зіва); майбутніх фахівців авіаційної галузі: майбутніх космонавтів (Л.Чхайдзе, А.Леонов, Е.Хрунов); майбутніх льотчиків – В.Стрілець, Р.Макаров, І.Кришкевич, Б.Гольдштейн, В.Пономаренко, Н.Орленко). Однак не проводились ґрунтовні педагогічні дослідження щодо формування професійно-прикладної фізичної готовності (ППФГ) майбутніх фахівців напряму „Авіація та космонавтика” з метою підвищення рівня їхньої фізичної працездатності та активізації професійно пізнавальної діяльності. Досвід практичної діяльності у системі фізичної підготовки студентів авіаційно-технічних ВНЗ дозволив виявити певні суперечності: між державними вимогами щодо підготовки конкурентоспроможних працівників авіаційної галузі і недостатнім рівнем їхньої фахової компетентності; потребою галузі у підвищенні рівня готовності студентів вищих авіаційних закладів освіти до роботи у стандартних і нестандартних умовах професійної діяльності та недостатнім рівнем усвідомлення ними значення фізичного компонента підготовки в цьому процесі; традиційною системою фізичної підготовки майбутніх фахівців і недосконалістю її творчого характеру; необхідністю посилення професійної спрямованості фізичної підготовки майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики та невизначеністю її змісту та форм, що сприяють ефективності такої підготовки.

Визнання важливості і необхідності ППФП в системі спеціальної освіти накладає ще більшу відповідальність на теоретиків і практиків фізичного виховання за якість досліджень, проведених в галузі багатогранних проблем ППФП, за єдність тлумачення певних його положень. У цілому ряді публікацій спостерігається різне розуміння одних і тих самих понять і положень проблеми, наявність спірних моментів у виборі об'єктів дослідження, спрощений підхід до визначення змісту ППФП для майбутніх представників окремих професій і т. ін. [2]. Під професійно-прикладною фізичною підготовкою (ППФП) розуміють спеціалізований педагогічний процес з переважним використанням форм, засобів і методів фізичного виховання, які в оптимальній мірі забезпечують розвиток і вдосконалення функціональних та рухових можливостей людини, необхідних для конкретних видів трудової діяльності[3]. Вона покликана задовольняти суспільні й особистісні потреби у забезпеченні формування людини з характерним набором загальних і професійно-прикладних особистісних властивостей, а також комплексу прикладних фізичних, психофізичних якостей і функцій, рухових умінь, необхідних для оволодіння професією на всіх етапах освіти і подальшого вдосконалення в професійній діяльності.

Ми згодні із С.А. Полієвським, М.Д. Старцевим, що метою ППФП є сприяння підготовці студента, майбутнього фахівця, до освоєння конкретної професії, досягненню необхідного рівня професійної дієздатності і психофізичної готовності до високопродуктивної праці засобами фізичного виховання [4].

Основне завдання ППФП – формування за допомогою різних засобів фізичної культури і спорту професійно важливих властивостей і якостей особистості [5]. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі конкретні завдання:

1. Розвиток і зміцнення загальної професійної фізичної працездатності, здатності до інтенсивної розумової діяльності, вдосконалення зорового, слухового, тактильного, вестибулярного та інших аналізаторів;

2. Удосконалення професійно важливих психофізичних якостей, що є професійно значущими для фахівців відповідного напрямку;

3. Формування рухових умінь і навичок, зумовлених особливостями певної професії, використання фізичної культури і спорту в прикладних цілях;

4. Підвищення стійкості організму до несприятливих впливів професійної діяльності.

Здійснення ППФП студентів зводиться до вирішення загальних та спеціальних завдань профільованої фізичної культури, зумовлених специфічними психофізіологічними вимогами до фахівців даного профілю [5].

Вирішувати ці завдання покликані засоби ППФП – це звичайні засоби фізичного виховання, але підібрані у повній відповідності із завданнями профільованого фізичного виховання для специфічної діяльності майбутніх фахівців. До них відносяться фізичні вправи, природно-середовищні та гігієнічні чинники. Основним засобом профільованого фізичного виховання є фізичні вправи. Вони запозичуються з багатого арсеналу засобів загально підготовчого і спеціально підготовчого характеру, особливих вправ з видів спорту, лікувальної фізичної культури та трудової діяльності [5]. При доборі засобів профільованого фізичного виховання необхідно керуватися такими принципами: 1) максимальної реалізації ППФП, тобто обрані засоби повинні максимально забезпечувати вирішення її завдань; 2) адекватності та перенесення якостей і навичок, які найбільшою мірою покращують професійні характеристики; 3) комплексності вирішення завдань фізичного виховання: використовувати прийоми для цілеспрямованого формування конкретної якості, повинні паралельно вдосконалювати та розвивати й багато інших життєво та професійно важливих здібностей, ефективно сприяти вирішенню основних завдань фізичного виховання студентів, не спричиняти негативних наслідків; 4) доступність засобів для використання та виявлення інтересу до тих, хто займається у сфері ППФП [5].

Зміст профільованої фізичної підготовки визначається вимогами до особистості фахівця і, перш за все, вимогами до його психофізичної підготовленості, яка, у свою чергу, обумовлюється факторами, тісно пов'язаними зі специфікою майбутньої професійної діяльності. Основними факторами, від яких залежить ППФП студентів різних ВНЗ, є: сфера діяльності, зміст і умови праці, психофізіологічні особливості діяльності фахівця та ін. Кожен із цих показників вимагає сформованості певних фізичних і психічних якостей, навичок. Одні професії вимагають високого розвитку різних видів рухової реакції, спостережливості, уваги, оперативного мислення, емоційної стійкості, інші – висувають високі вимоги до обсягу, розподілу і стійкості уваги, координації рухів спеціальної м'язової витривалості, тонкої координації пальців, стійкості організму до температурних режимів та ін. [5].

Ефективність ППФП підготовки може оцінюватися за різними критеріями: за різницею продуктивності виробничої діяльності осіб, які займаються або не займаються ППФП; за впливом ППФП на особистість інженера в цілому, його професійну дієздатність, розвиток його окремих властивостей і якостей, необхідних у його професійній діяльності (проводиться комплексна оцінка професійної діяльності студента, що займається ППФП, або оцінка рівня розвитку його окремих властивостей і якостей. Показником ефективності ППФП є різниця оцінок рівня професійної дієздатності в цілому або окремих якостей до і після занять, досягнутими відповідно до нормативних вимог); за методикою та організацією ППФП; за економічною доцільністю і т.ін. [5].

Профільована фізична підготовка потребує перевірки та оцінки. Сутність перевірки та оцінки професійно прикладної психофізичної підготовки студентів авіаційно-технічних ВНЗ зводиться до певного рівня їх готовності, до успішного виконання професійних функцій за обраною спеціальністю. Об'єктивний аналіз результатів перевірки дозволяє оперативно дізнатися, як впливають на тих, хто бере участь ті чи інші засоби фізичного виховання і спорту, відбирати найбільш дієві з них. Узагальнення результатів перевірки та оцінки професійно-прикладної фізичної підготовки дає

можливість оптимізувати систему ППФП студентів ВНЗ, факультету, групи. Перевірка та оцінка ППФП здійснюється у процесі фізичного виховання на початку і наприкінці семестру при проходженні окремих розділів програми [5].

Професійні уміння, що відображають специфіку професії, представлені в кваліфікаційних характеристиках. Для авіаційних спеціалістів, які здійснюють організацію і технічне обслуговування повітряних суден, а також всі види забезпечення польотів, опис навичок і вмінь представлено таким чином: змістом роботи зазначених фахівців є комплекс проблем і завдань з підвищення ефективності і якості технічного й технологічного обслуговування та ремонту авіаційної техніки. Об'єктами дослідження цих спеціалістів є вибір і обґрунтування оптимальних стратегій, режимів і програм технічного обслуговування і ремонту авіаційної техніки; розробка методів і засобів діагностування і прогнозування технічного стану авіаційної техніки і метрологічного забезпечення; розробка методів підвищення надійності, контролю придатності, експлуатаційної і ремонтної технологічності авіаційної техніки; технологічні і методичні засади формування оптимальних систем технічного обслуговування і ремонту авіаційної техніки; розробка методів і технологічних процесів відновлення працездатності авіаційної техніки [1].

Слід зазначити своєрідні умови праці фахівців наземних служб цивільної авіації. Інженери-механіки цілий рік працюють на відкритому повітрі при різних метеорологічних умовах. Вся їхня діяльність в основному відбувається на висоті до 15 м, на обмеженій площі опори (драбинах). Робочі пози одноманітні і незручні (сидячи, навпочіпки, в зігнутому положенні, з піднятими догори руками і т. ін.), пов'язані з тривалим статичним напруженням. Інженерам, технікам, і керівникам бригад протягом зміни доводиться багато ходити. Умови праці цих фахівців вимагають ґрунтовної різнобічної фізичної підготовленості, сили основних м'язових груп, витривалості, особливо спеціальної, що дозволяє тривалий час виконувати специфічну роботу, спритності та гнучкості для вільного пересування по площинах літака і можливості добиратися до важкодоступних місць [6]. Розвитку цих якостей, як свідчить досвід викладання дисципліни «Фізичне виховання» в авіаційному ВНЗ, теорія і практика вдосконалення професійної готовності майбутніх інженерів авіаційної галузі, сприяє ППФП, під якою розуміємо педагогічний процес, спрямований на розвиток у студентів провідних фізичних якостей, рухових умінь і навичок, функцій організму, які сприяють більш успішному оволодінню професією та подальшому вдосконаленню в ній, і забезпечує оволодіння матеріальними і духовними цінностями, необхідними в соціальному і особистісному аспектах у зв'язку з професійною освітою.

Висновок. Вимоги різних професій до здібностей людини є надзвичайно специфічними, тому найбільш ефективним засобом підготовки до професійної діяльності з підвищеними вимогами є професійно-прикладна фізична підготовка. Результати теоретичного дослідження стану професійно-прикладної фізичної підготовки студентів авіаційного профілю свідчать про те, що означена проблема дійсно має велике соціальне значення. Для її вирішення необхідно розробити єдину методику ППФП для студентів, які оволодівають авіаційними спеціальностями, що враховує особливості і механізми професійної діяльності інженера, принципи, методи, засоби й організаційно-педагогічні умови її реалізації.

Література

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 68 "Авіаційний транспорт": Професії керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців та робітників // Наказ Міністерства транспорту України N 488 (0488361-02) від 17.07.02.
2. Ильинич В.И. О некоторых проблемных вопросах профессионально-прикладной физической подготовки (вопросы теории) / В. И. Ильинич // Теория и практика физической культуры. – 1990. - №3 – С. 13-15.
3. Кабачков В.А. Профессиональная направленность физического воспитания в ПТУ : Метод. Пособие / В. А. Кабачков, С. А. Полиевский. - М.: Высш. шк., 1991. – 222 с.
4. Полиевский С.А., Старцева М.Д. Физкультура и профессия : [пособие для технических вузов] / С. А. Полиевский, М. Д. Старцева. - М. : Высшая школа, 1985. – 135 с.
5. Раевский Р.Т. ППФП студентов технических вузов: Учебное пособие для технических вузов / Р. Т. Раевский. - М. : Высшая школа, 1985. – 135 с.
6. Чумакова Р.С., Яичников Ю.Н. Профессионально – прикладная физическая подготовка студентов МИИГА / Р. С. Чумакова, Ю. Н. Яичников. – М., Высшая школа, 1974. – 124 с.